

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : การสำรวจงานวิจัยระหว่าง พ.ศ.2549-2558
PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY : PRELIMINARY SURVEY OF RESEARCHES
DURING 2006-2015

นิภาพรณ เจนสันติกุล *

Nippapan Jensantikul

(Received : October 10, 2018, Accepted : January 2, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจและสังเคราะห์งานวิจัยด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้แนวทางการศึกษาเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างปี พ.ศ.2549 - 2558 จากฐานข้อมูล ThaiLIS เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ Miles and Huberman (1984) ผลการวิจัยพบว่า มีงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่าง พ.ศ.2549-2558 จำนวน 162 รายการ งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการนำไปใช้ระดับบุคคล การดำรงอยู่ การจัดการหนี้สิน พฤติกรรมการใช้จ่าย การจัดการความรู้ และชุมชนต้นแบบ เหตุผลของการนำไปใช้มาจากปัญหาเรื่องการบริโภคนิยม และองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม การเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาแนวคิดขององค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ระดับชุมชน ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาสังคม

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชน รายงานวิจัย

Abstract

This research aimed to 1) explore current research sufficiency economy philosophy during the 2006-2015 from ThaiLIS; 2) synthesize research. In this study, researcher used a qualitative approach by documentary research. Data were collected through data

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Asst. Prof. in Public Administration, Nakhon Pathom Rajabhat University.

e-mail : nippapan.ni@hotmail.com

recording form and analyzed based on Miles and Huberman concept. The results revealed there are 162 sufficiency economy research works between 2006 and 2015., and those research reports focused on applying to the individual level, the existence of the community, liability management, spending habits of the individual, knowledge about the sufficiency economy and the presentation of the community sufficiency economy. Reasons of underlying the principles of the sufficiency economy philosophy were applied to the problem of consumption. Most of the knowledge about sufficiency economy is related to culture, sufficiency economy comparison with capitalist economy, building a sound understanding of the sufficiency economy, and development the body of knowledge about economic self-sufficiency, development and application of the learning process at the community level as well as networking community development sufficiency of civil society.

Keywords : Sufficiency economy, Community, Research reports

บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการใช้ชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับให้มีทิศทางในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง พอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการสิ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตทั้งจากภายในและภายนอกโดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่แนวทางที่ว่าด้วยการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีหลักพิจารณาอยู่ 4 ส่วนดังนี้ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548)

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทยซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรและระดับประเทศได้โดยเน้นการปฏิบัติทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป

ไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจกระทำเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงามคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อสามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

3. เงื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอเพียงการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และชีวิต เป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขคุณธรรม คือ เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น เงื่อนไขหลักวิชา คือ การอาศัยความรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เงื่อนไขชีวิต คือ การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติและปัญญา บริหารจัดการการใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

4. แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

สรุปได้ว่าการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนการใช้แสงสว่างทางปัญญาในการสร้างสรรค์ที่มีการพิจารณาทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ การประยุกต์ตั้งแต่ในระดับหน่วยการผลิต ผู้บริโภค ผู้ผลิต ล้วนแล้วแต่สามารถยึดหลัก ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548) โดยพิพัฒน์ ยอดพฤติการ (2550) ได้จำแนกระดับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ 3 ระดับ ดังนี้ 1) ระดับที่หนึ่ง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานที่เป็นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว 2) ระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าเป็นความพอเพียงระดับกลุ่มหรือองค์กร คือเมื่อบุคคล/ครอบครัว มีความพอเพียงในระดับที่หนึ่งแล้วจะรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ และ 3) ระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับก้าวหน้าเป็นความพอเพียงในระดับเครือข่าย คือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กรมีความพอเพียงในระดับที่สองแล้ว จะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการสร้างเครือข่าย มีการติดต่อร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่าง ๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การตลาด การจำหน่าย และการบริหารจัดการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแต่ละระดับมีการนำแนวคิดและหลักการไปใช้ที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพบริบท และความรู้ความเข้าใจของผู้นำไปประยุกต์ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีนักวิชาการได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีการสังเคราะห์องค์ความรู้ต่าง ๆ จำนวนมาก เป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัย ตั้งแต่อดีตจนถึงปี พ.ศ.2548 ต่อมา มีการต่อยอดการสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยดังกล่าวเกี่ยวกับ “โครงการสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง”

ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพรวมของการวิจัยในระยะต่อมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : การสำรวจงานวิจัยระหว่าง พ.ศ.2549-2558 เพื่อศึกษาลักษณะและกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนอย่างยั่งยืนและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะทำการศึกษาเชิงพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา และศึกษาเชิงลึกต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจงานวิจัยด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระหว่าง พ.ศ.2549-2558 จากฐานข้อมูลงานวิจัยโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
2. เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน

ขอบเขต

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำการสำรวจงานด้านการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนระหว่างปี พ.ศ.2549-2558 โดยต่อยอดจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) ที่เน้นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดทัศนคติและค่านิยม โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน

การทบทวนวรรณกรรม

อภิชัย พันธเสน (2551) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตก ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน กำไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจทุนนิยมหรือเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุมถึง 4 มิติ คือ 1) มิติเศรษฐกิจ เน้นให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพสุจริตเพื่อให้พึ่งตนเองได้ การปฏิบัติตนตามเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้ประชาชนมีรายได้ พ้นจากการเป็นหนี้และความยากจน ทำให้ครอบครัวมีความสุขและอบอุ่น 2) มิติด้านจิตใจ เน้นความพอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ไม่โลภ มีการปฏิบัติตนตามทางสายกลางที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา 3) มิติด้านสังคม เน้นที่การสร้างระบบภูมิคุ้มกันด้านสังคมที่เข้มแข็ง เริ่มที่ครอบครัว เข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง ไม่ตกเป็นเหยื่อของอบายมุข ชุมชนมีความรักสามัคคี และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 4) มิติด้านวัฒนธรรม มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้อย่างดี

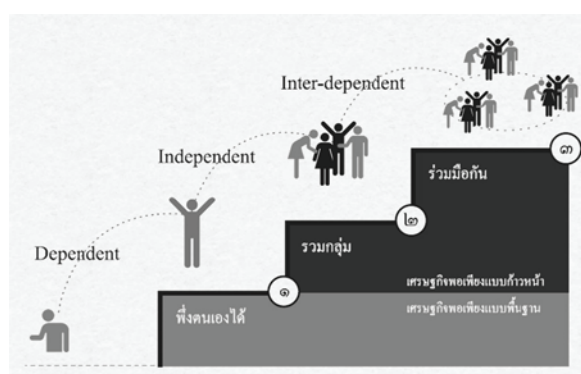
ปรัชญา แนวคิดและทิศทางของ “เศรษฐกิจพอเพียง” มิใช่เศรษฐกิจ “ระบบปิด” (Close Economy) ตามที่มีผู้พยายามจะตีความให้เป็นเช่นนั้น แต่ในขณะเดียวกัน “เศรษฐกิจพอเพียง”

ตามแนวพระราชดำริก็มีใช้ระบบทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยมที่ก่อให้เกิด “วัฒนธรรมการบริโภค” ที่ไร้สาระและเกินขอบเขต คือ สู้โต่งข้างใดข้างหนึ่ง

ระดับของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ (2550) จำแนกระดับของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 3 ระดับ ดังนี้

- 1) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่หนึ่ง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานที่เป็นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เช่น ความต้องการในปัจจุบันของตนเองและครอบครัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมีความสามัคคีกลมเกลียว มีความพอเพียงในการดำเนินชีวิตด้วยการประหยัดและลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและใจ
- 2) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เป็นความพอเพียงระดับกลุ่มหรือองค์กร คือ เมื่อบุคคล/ครอบครัว มีความพอเพียงในระดับที่หนึ่งแล้วจะรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา โดยอาจได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน
- 3) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับก้าวหน้าที่เป็นความพอเพียงในระดับเครือข่าย คือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กรมีความพอเพียงในระดับที่สองแล้วจะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการสร้างเครือข่าย มีการติดต่อร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่าง ๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การตลาด การจำหน่าย และการบริหารจัดการเพื่อขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสวัสดิการ การศึกษาสังคมและศาสนาให้สมประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย แสดงดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2550)

การจำแนกเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ระดับข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่เริ่มต้นจากหลักของการพึ่งตนเอง โดยเปลี่ยนจากการพึ่งตนเองไม่ได้หรือต้องคอยอาศัยผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา (Dependent)

เป็นการพัฒนาตนเองให้ความเข้มแข็งเป็นอิสระ (Independent) แล้วจึงค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่มช่วยเหลือกันจนนำไปสู่การพึ่งพิงกัน (Interdependent) สงเคราะห์เกื้อกูล ร่วมมือกันและประสานกับโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่า คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” มีความหมายในทางกว้างที่รวมเอาความพอเพียงพื้นฐานกับความพอเพียงระดับก้าวหน้าเข้ามาไว้รวมกัน ได้แก่ การที่บุคคล ครอบครัว หรือชุมชนมีความสามารถเลี้ยงตัวเองพึ่งตัวเองได้ ความเป็นอยู่พอกินพออยู่ มีจิตใจที่ดีงาม สามารถใช้เทคโนโลยีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการความเป็นอยู่ให้อยู่ในระดับพื้นฐานที่ไม่เดือดร้อน มีภูมิคุ้มกันในตัวเองกับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายนอกด้วยความมีเหตุผล มีสติปัญญาระลึกรู้อยู่ตลอด สามารถแก้ปัญหาได้ มีทุนทางวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดถึง ความเจริญงอกงามในจิตใจ เกิดความรักสามัคคีในหมู่ชนที่มาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความก้าวหน้าเป็นชุมชนที่น่าอยู่สำหรับความพอเพียงในระดับก้าวหน้า ได้แก่ การดำเนินธุรกิจตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์และเพื่อให้พร้อมต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

วิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวทางการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างปี พ.ศ.2549-2558 ในฐานข้อมูลงานวิจัยโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลของ Miles and Huberman (1984) ที่ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยจำแนกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การย่อข้อมูล (Data reduction) เป็นกระบวนการจัดการข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลมีความเป็นระเบียบ โดยจัดระบบและเชื่อมโยงข้อมูลตามกรอบแนวคิดของเรื่องที่ศึกษา อาจใช้วิธีการที่ทำให้ข้อมูลน้อยลง ด้วยการตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาออก เหลือไว้เฉพาะเรื่องที่ต้องการศึกษา เพื่อให้สามารถนำเสนอข้อมูลเหล่านั้นได้อย่างเป็นระบบ และเข้าใจง่าย

2. การแสดงข้อมูล (Data display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูลที่ได้จัดระเบียบไว้แล้วอย่างเป็นหมวดหมู่ด้วยวิธีการพรรณนา

3. การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของการวิจัย (Conclusions, drawing and verifying) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความข้อสรุปหรือข้อค้นพบที่ได้นำมาทั้งการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง เพื่อให้ได้ประเด็นหลักของการศึกษา

พร้อมทั้งการยืนยันผลด้วยการตรวจสอบสามเส้าความน่าเชื่อถือของข้อสรุป ซึ่งสิ่งที่ได้จากการตีความอาจแสดงในรูปของคำอธิบาย แนวคิด หรือทฤษฎี และทำการตรวจสอบข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลเพื่อพิสูจน์ความหลากหลายด้านข้อมูลในเชิงเวลาและสถานที่เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้อง (นิทรา กิจธีระวุฒิมังษ์, 2555)

ผลการศึกษา

จากฐานข้อมูลงานวิจัยโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปรากฏข้อมูล ดังนี้

1. จากการใช้คำสำคัญจำนวน 7 คำ ค้นหาข้อมูล พบว่า 1) ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 รายการ 2) เศรษฐกิจพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 1,199 รายการ 3) ชุมชนพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 รายการ 4) ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 รายการ 5) รายงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 167 รายการ 6) พอเพียง มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 1,357 รายการ และ 7) รายงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่าง พ.ศ.2549-2558 มีงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 162 รายการ

2. ลักษณะของงานวิจัยที่ศึกษา มุ่งเน้นศึกษาเรื่องต่อไปนี้ 1) การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ระดับบุคคล เช่น อาจารย์ ประชาชน นักศึกษา 2) การดำรงอยู่ของชุมชนในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การดำเนินธุรกิจโฮมสเตย์ กลุ่มหัตถกรรมผ้า กลุ่มผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 3) การจัดการหนี้สิน พฤติกรรมการใช้จ่ายของปัจเจกบุคคล เช่น อาจารย์ ประชาชน นักศึกษา 4) การจัดการความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และ 5) นำเสนอชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

3. เหตุผลของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ พบว่า มีปัญหาเรื่องการบริโภคนิยม การใช้จ่ายเกินตัว ความฟุ่มเฟือยและการยึดติดกับวัตถุนิยม และการไม่ออมเงิน

4. หลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน พบว่า 1) การวางแผนการใช้จ่ายด้วยการจัดทำบัญชีครัวเรือน และ 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เช่น การลดต้นทุนการผลิต การลดรายจ่าย การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน

5. องค์ความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ชี้ให้เห็นว่า การดำรงอยู่ของชุมชนคือการไม่เบียดเบียนแต่เป็นการใช้ความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต ตลอดจนการมีเป้าหมายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้ครอบคลุมการดำเนินการ 4 ด้าน คือ 1) สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 2) การพัฒนาแนวคิดขององค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ระดับชุมชน และ 4) การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาสังคม ทั้งนี้การดำเนินการทั้งสี่ด้านจะต้องมีความเชื่อมโยงอย่างบูรณาการ

และการสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องมีฐานความรู้กำกับ ซึ่งจะต้องเป็นความรู้ที่สร้างโดยชุมชนเองซึ่งปรากฏในงานวิจัยเรื่อง “โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง” ของปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, สุวัจนรา เปี่ยมญาติ และจิตติพร พันธเสน (อภิชัย พันธเสน, 2549) และงานวิจัยเรื่อง “สังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง” ของ อภิชัย พันธเสน, ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ, มนัส โกมลทา, กนกรัตน์ ยศไกร, ปณิศา ลาภชุ่มศรี, สกฤติ อสิริยานนท์, และมณีนรัตน์ จริยธรรมวดี (2550) โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาในมิติเศรษฐกิจสังคม และสะท้อนให้เห็นว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีอยู่เดิมแล้วในสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มาจาก ศาสนธรรมต่าง ๆ ได้มีความพยายามที่จะเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจกระแสหลักหรือบางที่เรียกว่าระบบทุนนิยม มีความพยายามที่จะอธิบายปัญหาเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่จากมุมมองของเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาจากเศรษฐกิจมหภาค การเกษตรและชนบท อุตสาหกรรม และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ได้มีการณศึกษาของกลุ่มที่มีการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มจากปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนธุรกิจเอกชน รวมทั้งมีความพยายามในการสร้างตัวชี้วัดเพื่อวัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ

อภิปรายผลและสรุปผล

จากผลการศึกษาข้างต้นสรุป ดังนี้ 1) มีรายงานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่าง พ.ศ.2549-2558 จำนวน 162 รายการ 2) ลักษณะของงานวิจัยที่ศึกษา มุ่งเน้นศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ระดับบุคคล การดำรงอยู่ของชุมชน การจัดการหนี้สิน พฤติกรรมการใช้จ่ายของปัจเจกบุคคล การจัดการความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และการนำเสนอชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง 3) เหตุผลของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ พบว่า มีปัญหาเรื่องการบริโภคนิยม การใช้จ่ายเกินตัว ความฟุ่มเฟือยและการยึดติดกับวัตถุนิยม และการไม่ออมเงิน 4) หลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่นำไปใช้ในการวางแผนการใช้จ่ายด้วยการจัดทำบัญชีครัวเรือน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เช่น การลดต้นทุนการผลิต การลดรายจ่าย การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นต้น และ 5) องค์ความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม การเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาแนวคิดขององค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ระดับชุมชน ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาสังคม

จากผลการศึกษาทำให้เห็นว่งานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญไปที่การนำไปใช้ และความรู้ของบุคคลที่นำไปใช้ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น อตินันท์ พรหมพันธุ์ใจ (2550) ทำการวิจัยเรื่อง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนเพื่อการจัดการทุนประเทศ

เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และงานของ ธนวุฒิ พิมพ์กี และจันทนา ฤทธิสมบุรณ์ (2557) ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรีชี้ให้เห็นว่าการ พัฒนาอย่างยั่งยืนคือการกำหนดทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของคน ในชุมชน ดังนั้นการพัฒนาคนจึงเป็นกลไกสำคัญในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม โดยมยุรี เสือคำราม และสมศักดิ์ ลีลา (2555) สรุปลงการพัฒนา คน ว่าหมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้คนมีโอกาสมากขึ้นสามารถปรับปรุงตนเองและพัฒนาศักยภาพให้มีชีวิต ที่มีคุณภาพสร้างสรรค์ มีเสรีภาพและมีศักดิ์ศรี การพัฒนาคนต้องมีความยั่งยืนเสมอภาค เคารพธรรมชาติ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความระมัดระวัง การศึกษาของ สมบัติ กุสุมาวลี (2549) เรื่อง ความ เข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชนกับการพัฒนาตามแนวทางของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มี 3 กลุ่มสำนักคิดสำคัญของไทยได้แก่ 1) กลุ่มสำนักคิดที่ให้ความสำคัญกับหลักศาสนาธรรม 2) กลุ่ม สำนักคิดที่ให้ความสำคัญกับการสร้างวิสาหกิจชุมชนและองค์กรชุมชน และ 3) กลุ่มสำนักคิดที่ให้ ความสำคัญกับรากเหง้าวัฒนธรรมชุมชน จากนั้นจึงได้นำเอาแก่นความคิดของทั้งสามสำนักมาบูรณา การหลอมรวมเข้ากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วพัฒนาขึ้นมาเป็น “วัฒนธรรมของชุมชนตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ได้ 5 ประการ ได้แก่ 1) วัฒนธรรมความพอประมาณของชุมชน 2) วัฒนธรรมความมีเหตุมีผลของชุมชน 3) วัฒนธรรมการสร้างภูมิคุ้มกันในตนของชุมชน 4) วัฒนธรรม การมีความรู้คู่คุณธรรม และ 5) วัฒนธรรมของชุมชนที่สมดุลและยั่งยืน

ข้อสังเกตจากทบทวนวรรณกรรมทั้งหมด 162 รายการ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาข้อมูล ในลักษณะจำแนกตามพื้นที่ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม เพื่อค้นหาคำตอบว่าใน ชุมชนมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้มากน้อยเพียงใด ในขณะที่งานวิจัยของ นิภาพรณ เจนสันติกุล (2556) เรื่อง แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตต้นแบบตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: เมืองโบราณและวัดญาณสังวรารามมหารวิหารนั้นได้ใช้แนวทางการวิจัยในเชิงคุณภาพ ซึ่งได้ปรากฏ ข้อมูลว่าเมืองโบราณได้นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ และ การดำเนินชีวิตของผู้คนที่เกี่ยวข้อง โดยลักษณะของการบริหารเมืองโบราณนั้นจะเป็นไปในรูปแบบ ของการพึ่งพาอาศัย มีการเรียนรู้ในการใช้ประโยชน์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการไม่เอา ไรต์เอาเปรียบสังคม หรือมุ่งแสวงหากำไรเพียงอย่างเดียว เมืองโบราณจึงเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของ ชุมชนที่มีการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เห็นผลได้อย่างเป็นรูปธรรม

หากพิจารณาในเชิงผลผลิต พบว่า จำนวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และสะท้อนถึงการนำไปใช้ในระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ แต่การศึกษาส่วนใหญ่ยังเป็นข้อมูลเฉพาะพื้นที่ ในด้านผลลัพธ์ พบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิง พฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) ส่งผลให้หลายพื้นที่ หลายองค์การทั้งหน่วยงานภาครัฐบาลที่เป็นกลไกหลักในการถ่ายทอดความรู้ การจัดโครงการพัฒนาต่าง ๆ ผ่านกองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิตกองทุนหมู่บ้าน สนับสนุนระบบเศรษฐกิจชุมชน การพึ่งพาตนเอง การให้ความสำคัญกับบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนการเปลี่ยนมุมมอง ทศนคติของประชาชนต่อรูปแบบวิถีชีวิตที่เป็นอยู่โดยมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มคน เช่น การทำบัญชีครัวเรือน ในส่วนของสถาบันการศึกษา พบว่า มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอน โดยการถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมให้นักศึกษามีการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ยึดหลักทางสายกลาง เช่น การจัดทำคู่มือการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศที่มีความเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมืองเพื่อพัฒนาระดับองค์การ ระดับชุมชน ระดับประเทศ ส่งผลกระทบทางบวกให้ประชาชนทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) พบว่า แนวทางการพัฒนาประเทศมุ่งเน้นความทันสมัยและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้ประเทศมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจแต่ผลของการพัฒนากลับไม่ทั่วถึงส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชนบท เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและขาดความสมดุลในการพัฒนา ดังนั้นหากประชาชนในประเทศขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเมื่อเผชิญกับสถานะที่ไม่แน่นอน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง และกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศที่มีลักษณะเป็นแบบระบบทุนนิยม ย่อมส่งผลกระทบต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างยั่งยืน เนื่องจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจไปประยุกต์จะต้องใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติและควรปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยหลักการเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในเชิงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ถึงความแตกต่างในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้
2. ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเพิ่มขึ้นเพื่อทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้นั้นมีลักษณะเป็นอย่างไรและมีวิธีการใดทำให้เกิดความยั่งยืนในการนำไปใช้ในระดับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2548). *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ธนวุฒิ พิมพ์กิติ, และจันทนา ฤทธิสมบุรณ์. (2557). การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง กับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิจัย มสด*, 10(1), 1-21.
- นิทรา กิจธีระวุฒิมงษ์. (2555). วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานสำหรับงานสาธารณสุข. *วารสารสาธารณสุข มหาวิทยาลัยบูรพา*, 7(2), 130-152.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2556). แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตต้นแบบตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: เมืองโบราณและวัดญาณสังวรารามมหาวิหาร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*, 6(1), 14-22.
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยพัฒนา.
- มยุรี เสือคำราม, และสมศักดิ์ ลีลา. (2555). เศรษฐกิจพอเพียง: ศาสตร์แห่งการพัฒนา. *วารสารนักบริหาร*, 32(3), 40-47.
- สมบัติ กุสุมาวลี. (2549). *ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชุมชนกับการพัฒนาตามแนวทางของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อดิพันธ์ พรหมพันธ์ใจ. (2550). *การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการชุมชนเพื่อการจัดการทุนประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน. (2549). *สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชัย พันธเสน, ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ, มนัส โกมลทา, กนกรัตน์ ยศไกร, ปัทมา ลาภข่มศรี, สกฤติ อีสริยานนท์, และมณีนรัตน์ จริยธรรมวุฒิ. (2550). *โครงการสังเคราะห์งานวิจัยข้อเขียนและบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน. (2551). *การวิจัยและพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม(ศูนย์คุณธรรม).
- Miles, M., & Huberman, A. (1984). *Qualitative data analysis: A Sourcebook for new methods*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.